

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**FERİT EDGÜ'NÜN "IŞIK" ADLI KÜÇÜREK ÖYKÜSÜNDE VAROLUŞSAL UYANIŞIN KENDİLİĞE
ÇAĞRISI**
**EXISTENTIALIST AWAKENING'S CALL TO THE SELF IN FERİT EDGÜ'S SHORT SHORT STORY
NAMED "LIGHT"**

Ferhat UZUNKAYA*

Öz

Çağdaş yazının önemli temsilcilerinden olan Ferit Edgü, varlığını yaratarak ifade eden yazarlarımız arasındadır. Romandan öyküye, şiirden denemeye ve çeviriden eleştiriye kadar birçok alanda eserler veren Edgü, küçürek öykülerinde çağın parantez içine aldığı insanı; yalnızlık, iletişimsizlik, yersizlik ve yurtsuzluk gibi izlekler etrafında ele alır. Anlatılarda çağın incitilmiş ruhuna sürekli eczalar bulmaya çalışan bu aydın bilinç, küçürek öykülerinde daha çok bireyin varoluşsal kaygılarını tespit ederek onları revize etmeye çalışır. Böylelikle Edgü'nün yazım serüveni çağın tutsak ruhunu gerçeğin kör edici tehdidinden kurtararak enginlere açmanın bir sonucudur, diyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Varoluş, Kendilik, Çağrı, Işık, Yazı / Yazmak..

Abstract

Ferit Edgü, one of the most significant names of our contemporary literature, expresses himself with his writings. Edgü, writing in almost every genre in literature such as novel, short-story, poetry, translation and critiques, gives humanity, who is the main focus of the era, together with themes like loneliness, miscommunication, and homelessness. This intellectual conscious trying to find remedies for the wounded soul of the era is in quest of revising the existentialist concerns of the individual in his minimal stories. Thus we may conclude Edgü's narrative venture is the ultimate salvation of the captive spirit of the era from the blinding light of reality.

Keywords: Existence, Self, Call, Light, Narration / Writing .

"Işık

Koridorun ucundaki ışığı görüyor musun?

Tabii görüyorum.

Öyleyse niçin yazmıyorsun?" (D.S., "Işık", s.73)

Giriş

Her devrin kendine özgülüğü, sanatı çelik kancalarla kendisine bağlar. Bu çelik kancalardan kurtulamayan sanat, devrin kendine özgülülüğüne uyararak ifade yolu arar. "Antik çağın hümanist yönelimi, Orta Çağ'ın skolastizmi, Aydınlanma Çağının kuşkucu tavrı; hep kendine özgü tipler, ekoller ve türler aracılığı ile varlığını açıklamıştır." (Korkmaz ve Deveci, 2011: 11) Yüzyıllardır insanlığın düşünce rezervinde yer edinen bütün bilgi ve birikimler zamanın baskın ruhuyla açığa çıkar. Nasıl ki modernizm ile Tanrıyı dünyadan kovan insanın baskın ruhu Orta Çağ'da ortaya çıkmadıysa, kul psikolojiyle evreni ve nesnelere anlamaya ve dahi sorgulamaya çalışan insan ruhunun da Aydınlanma Çağ'ında kendine yer edinmeyeceği; yitip gideceği aşikârdır.

Ferit Edgü'nün "küçürek öykü" serüveni çağın baskın ruhu ile paralellikler arz eder. O, varlığı ile özü arasında sıkışıp kalan insanın anlık duyuş ve sezilerinin metinleşen yüzlerini öyküleştiren drammatize eder ve insan ruhuna ontolojik anlamda çıkış yolları arar. "Belirsizlik, gerçek-düş bağdaşıklığı, özlülük, yoğunluk, şiirsellik gibi niteliklerle diyalektik bir okuma süreci gerektiren küçürek öyküler" (Deveci, 2009: 123) evrenin kaotik boşluğuna sürüklenen bireyin varoluşsal kaygısını simgesel anlamda dile getirerek; çağdaş insanımızın yüzyılımızdaki başat sorunlarından olan; zamansızlık ve mekânsızlık sorunsalını XX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yoğun bir şekilde işler. Zira küçürek öyküler; "Akreple yelkovan arasına sıkışan özgür görünümlü, ama bürokrasinin kâğıttan kelepçelerle tutukladığı çağcıl mahkûmların, kendini fark ettikten sonraki çılgınlığı gibidir; kısa, keskin ve tiz." (Korkmaz ve Deveci, 2011: 13) Birey, çağdaş yaşamın insanı baskılayıcı/yutucu yönünü; küçürek öyküler aracılığıyla çılgınlılaştırır. Bu bağlamda küçürek öyküler; tüketim çağında sonsuz/uçsuz olan insanın, harcadığı şey(ler)in hayalleri olduğunu anladıktan sonraki tasavvuru olarak görülebilir.

* Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi. ferhatuzunkaya@hotmail.com

İçerik Düzlemi

Ferit Edgü'nün "Işık" adlı küçürek öyküsü başlıkla beraber on kelimedenden oluşur. Zira küçürek öyküler, "eklemelerin değil, kısaltmaların kaçınılmaz ve gerekli olduğu, ayrıntıların yerini, çağrışımlara ve sınırsız yorumlara bıraktığı, anlık bir kaovayışın tek çırpıda anlatıldığı (..) minimize metinlerdir." (Deveci, 2009: 123) Kelimelerin damıtılarak en vurucu yanlarının dramatize edildiği öykülerde, yoğun ve simgesel uyarılar dikkate alınır. Öykülerdeki yoğun anlatım, kendini durgun bir suya bırakılan taşın yarattığı şok dalgaları gibi açımlar. Böylelikle insan ruhunun sınırlarına çarpan bu şok dalgaları, insanı anlık uyarımlar üzerine yoğunlaştırır. Basit düzeyde kişi, orta düzeyde kavram düzeyinde ortaya çıkan küçürek öyküler, kendini en çok gerçeğin yoğun anlatımı ile simgesel anlamda açığa vurur. Korkmaz ve Deveci; "Küçürek Öykülerin en önemli niteliklerinden biri 100 sözcük gibi bir anlatı yoğunlaşmasıdır" (Korkmaz ve Deveci, 2011: 16) diyerek küçürek öykülerin sınırlarını belirlerler. "Işık" adlı küçürek öykü başlık dâhil on sözcükten oluşması, küçürek öykülerin başat özelliklerinden olan "sözcük ekonomisi" özelliğini taşır. Yani, "Işık" adlı öykü, "sözcük ekonomisi" itibarıyla bir küçürek öyküdür.

Kendilik Bilincinin Çağrısı

İnsan varlığının ayırt edici yönünü öz olarak içeren kendilik bilinci, değerler kategorisinde hep en üst basamaklarda bulunmuştur. Varlığın yaratıcı düş gücünü farkındalık (awareness) üzerine inşa eden insanoğlunun yaratma edimi, herkesleşen/sıradanlaşan yığınardan kopma ile başlar. Herkesleşmeyi reddeden yaratıcı edim (act) kendine yeni ve farklı yollar bularak varlığı ile özü arasında hapsolan insan ruhunu uyarıcı yönüyle kendiliğe davet eder. Böylelikle farkındalığının sınırlarını duyumsayan insan ontolojik anlamda kendini bütünleşmiş olur.

Ferit Edgü'nün "Işık" adlı küçürek öyküsünde, kapanan algı alanlarının yeniden uyarılması, değiştirilmesi ve dönüştürülmesi anlatılır. Işık imgesi ile kendiliğe çağrının yapıldığı öyküde bireyin özünü keşfetmesine olanak tanınır. Kapanan algı alanlarına ışık gibi aydınlatıcı ve çoğaltıcı bir imgesel göndermenin yapılması ontolojik anlamda bireyin kendini sorgulamasına olanak taşıyacaktı. Zira öyküde algısal anlamda bireyin koridorda olması, yapılan çağrı dalgasının önemini arz eder. "Kapalı-dar, labirentleşen mekân" (Korkmaz 2007: 403) olarak öyküde görüntü düzeyine çıkan koridorun insan benliğini sıkıştıran bir mikro kozmik düzen açılımı olduğu görülmektedir. Nitekim Edgü öykülerinde kişiler düzlemi bireyleri kendini dünyada bile bunaltı içerisinde görmesi, koridor ile birleşerek algısal anlamda labirentleşmeye doğru gider. Anlatıdaki kişinin durumu böylesine bir kapanma hissini tasavvuru olurken, ışık imgesi ile ona kuvvetli bir varoluş olanağı sunulur. Zira insan labirent izlekli bu koridorda kendini kapatılmış hissetmektedir. "Mekânsal anlamda farklı yerlerin aynı noktada kesişmesini/ birleşmesini ifade eden koridor göndergesi, bir bağlantı yerini işaret eder. Aynı zamanda uzaklık/ mesafe imgesini de içinde taşır. Bu bağlamda koridorun ucundaki ışık, bireyin aydınlanması için yapılan çağrının nesnesi konumundadır." (Deveci, 2012: 173) Işık imgesinin aydınlatıcı/fark ettirici ve olanakları keşfettirici işlevi, bireyi ontik anlamda kendiliğe çağrıda görüngü olarak anlatıdaki yerini almasına neden olur. Böylelikle öykü kişilerinden ilki kendi özünün farkında iken diğerini olanaklarını keşfetmeye davet eder. Anlatıda kendi olanaklarının farkında olmayan bu bohem tipe koridor ezici bir vehm ile üzerine gelirken diğeri bu vehm karşısında bile koridorun sonundaki ışığı işaret eder ve diğerini kendini tanımaya ve olanaklarını keşfetmeye davet eder.

Verilen çağrının olumlan(a)maması üzerine ikinci bir şok dalgası "yazma" edimi ile gönderilir. Işık imgesi ile yazma ediminin kökensel anlamda birbirini tamamladığını ve açınıladığını söyleyebiliriz. Öyküde "ışık" imgesinin uyarıcı işlevinin yerini "yazma" edimi alır. Sanatçının gerçeği dönüştürerek anlatması ve evrene sinen anlamları yeniden yorumlamalara açarak insanlığa anlatması onun varlık sebebinin sonucudur. Böylelikle yaratıcı, kendini ontolojik anlamda rahat hissedecektir.

Ferit Edgü, küçürek öykülerinde varoluşçu felsefenin temel dinamiklerini kullanır. O, anlatılarında insanımızın yersizlik/yurtsuzluk, zamansızlık, bulantı ve kaçış izleklerini derinlemesine işler. Bu bakımdan, "varoluşçu felsefenin varlığa bakış açısını içselleştiren Ferit Edgü" (Deveci 2007: 73) öyküleri bu felsefenin temele alındığı minimize metinlerdir.

İnsan yazarak çoğalır ve evrende kendine has bir yere konumlanır. Varlığını yazarak yaratmaya çalışan insanoğlu da bu edim karşısında eylemsel olarak var olmak ister. Böylelikle birey ölüm gibi bir tehdidin karşısında yazarak ölümsüzlüğün ötesine geçmek ister. O bakımdandır ki Rollo May, yaratıcılığı "ölümsüzlük için duyulan bir özlem" (May, 2013: 56) olarak nitelendirir. Yazarak ölümsüzlüğün öte yakasına geçmeye çalışan insanoğlu bu yaratıcı edim (act) ile ölümsüzlüğün farkındalığını yakalamak ister. Anlatıda ölümsüzlüğe davet edilen öykü kişisi bu çağrının olumlanması ile koridordan yaşamın sonsuz ırmağında yılanmaya davet edilir.

Anlatıda bireyi kendilik değerlerine karşı çağrıda bulunan yaratıcı ben, öykünün görünen yüzü olurken aynı zamanda yokluğa giden kaybolan ben'i sürekli uyarır. Bu onun evreni ve şeyleri görme ediminin üst düzeyde olduğunu gösterir ki bu edim daha çok sanatçı ruhlarda kendine yer bulur.

Ben ve Öteki İlişkisi

Ferit Edgü'nün "Işık" adlı küçürek öyküsünde "olanaklılığın bilincinde olan öykü figürü ile olanaklılığın bilincinde olmayan kapalı varlık konumundaki diğer bir öykü figürünün dış diyalogu şeklinde kurgulanmış gibidir. Aslında, bir monoloğun diyaloga dönüşümünü yansıtan bu öyküde, Ben ile Öteki/ Ben-olmayan karşılıklı söyleşmektedir." (Deveci, 2012: 173) Öyküdeki ben, olanaklarının farkında olmayan öteki tarafından oryante edilmeye çalışan ve bulantı yaşayan bir tiptir. Öteki ile ben'in öyküdeki bu diyalogu ontolojik anlamda bireyin kendini arama yolundaki macerasının bir sonucudur. Anlatıda kendini tanıtan öteki, ben'in içinde bulunduğu atılmışlığı ve kapatılmışlığı silmeye çalışarak ona olanaklar dizgesi sunar. İlk olarak öteki tarafından ışık imgesiyle gönderilen bu çağrı ikinci olarak yazma edimi ile ortaya çıkar. "Öteki, Ben'in sınırlarını belirleyen, olanaklarını keşfettiren ve zaman zaman Ben'i tanımlayan, tamamlayan niteliğiyle olumlu bir değer olarak kabul edilir." (Korkmaz, 2008: 17) Öyküde ben'in kapanan algı dünyasına sürekli yeni hülya ve rüyalar gösteren öteki, bu durumuyla ben'in olanaklarını keşfetmesinde de yardımcı olur. Bir diğer ifade ile söyleyecek olursak ötekiben'in norm karakteridir/ insandan ziyade bir imkândır.

Öteki'ninben üzerindeki yapıcı etkisi sürekli kendini dönüştürerek ifade bulur. Işık imgesinin vurucu etkisini göremeyen/anlayamayan ben, öteki tarafından yazma edimine çağrılır. Richard Sennett, *Karakter Aşınması* adlı eserinde, kapitalizmin insanın karakterine olan saldırısını anlatırken sık sık çağın koşullarına uy(durul)an yeni bir tip insandan bahseder. Bu insanın sürekli olarak çağın değerleriyle örtüşmesi gerektiğini yoksa yok olup gideceğini söyler. (Sennett, 2012: 33) Böylece devrin gereksinimleri "zaman hizmetkârları"nı ortaya çıkarmıştır. Çağın incitilmiş ruhu sürekli olarak zaman ve mekân karşısında geri çekilmiş/yutulmuş ve benliğini labirentlere kapatma eğilimi göstermiştir. Koridor, öykü kişisi olan ben'in zihninde karanlık ve umutsuzluğun sembolü olarak tasavvur edilmiş gibidir. O, koridorun sıkı/hapseden yönünü kanıksamıştır. Böylelikle öteki'nin yaratıcı potansiyeli ben'i yeni hülyalara taşıyacaktır. Öyküde öteki'ninben üzerine etkisi anlatı kişisi olan ben'in iç dünyasından çıkarak dış dünyaya yönelmesini sağlar. Yeni algı alanlarını kendilik çağrısıyla beraber gönderen öteki (gönderici), ben'in (alıcı) değer dünyasına anlam katmak ister. Öteki tarafından sürekli olarak değerler dizgesine tutundurulmaya çalışan bohem ben'in kimlik arayışı, anlatının ikinci ve son çağrı olan yazma edimi ile kendi varlığını yeniden sorgulayacak ve özünün farkındalığını yakalamaya davet edilecektir.

Doğrusu, yaratıcı edim ile şekillenen ya da kapanan algı dünyasına yeni ve farklı düşler kurdurturan yaratıcı ben, daima bu itkiyi içerisinde taşır. Öyle ki reel varlığın en üst tabakasını temsil eden tinsel varlığın işaret ettiği ontolojik çağrılar silsilesi öyküde, öteki'nin temsil ettiği öz ile açıklanır. (Tunalı 2002: 38) Öteki ile ben'in ayrılmaz bir bütün olduğunu temsil eden varlığın özü, birbirini yok saymak yerine birbirini etkilemeli ve kendi değer dünyalarını yaratması gerekmektedir.

Sonuç

Ferit Edgü, "Işık" adlı küçürek öyküsünde ben ve ötekisorunsalını açarak metnini kendiliğe çağrı izleği üzerine kurar. Edgü, öyküsünde ben'in değerler dünyasından kopuşunun ve mekânsal anlamdaki darlaşmasının trajik yazgısını gösterirken ötekiduyarlılığıyla ona ışık simgesi ve yazı/yazmak edimi ile yol gösterir. Ancak Edgü, öyküsünde bunu yaparken uzun betimlemelerden ve kahraman geliştirmekten uzak durur. Zaten "küçürek öyküler" de anlatmaz, yalnızca bir durumu belirtir ya da gösterir. Durum öyküsü olarak da nitelendireceğimiz "Işık" adlı küçürek öyküde yazarın söylemi, en kısa yoldan okuyucuyu öykü başkışisinin koridoru ile baş başa bırakmaktır. Böylece anlatı üzerindeki bu denli yoğunlaştırma ile anlatı simgeleri daima kendisi olmayana evrilerek okuyucuyu derin anlamları yakalamaya davet eder. Böylece okuyucu simgesel yoğunlaştırmaya yaklaştıkça yazarın söylemini de ortaya çıkarır. Sanatkâr ruhların mizacında bulunan örtük olanı anlatma istenci ile yaratıcı; çağının ötesini gören, evrene ve şeylere sinen değerler dünyasını homo-semioticus bir tarzda okuyup anlatmaya çalışır. O bakımdandır ki sanatçı, 'varoluşsal yitimlere sürü halinde koşan kalabalıkların yaşama refleksidir'.

KAYNAKÇA

- DEVECİ, Mutlu (2007). "Ferit Edgü'nün Küçürek Öykücülüğü", *Hece Öykü-Küçürek Öykü Özel Sayısı*, S.9, Şubat- Mart, s.73-84.
- DEVECİ, Mutlu (2009). "Ferit Edgü'nün Küçürek Öykülerinde Anlatım Biçimi ve Teknikleri", *Türk Dili*, C. XVII, S.686, Şubat, s.123-139.
- DEVECİ, Mutlu (2012). *Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- EDGÜ, Ferit (2002). *Do Ses*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan - DEVECİ, Mutlu (2011). *Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür: Küçürek Öykü*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (2007). "Romanda Mekanın Poetiği", *Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa Isen'e Armağan*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (2008). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüşlemleri*, II. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- MAY, Rollo (2013). *Yaratma Cesareti*, (Çev. Alper Oysal), İstanbul: Metis Yayınları.
- SENNETT, Richard (2012). *Karakter Aşınması/ Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*, (Çev. Barış Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TUNALI, İsmail (2002). *Sanat Ontolojisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.